

Bertrana, inèdit i fiable

La descoberta, el març passat, que les darreres edicions de *Josafat*, la més famosa novel·la del gironí de cor i de formació, Prudenci Bertrana (Tordera, Maresme, 1867-Barcelona, 1941), són irrespectuoses amb la llengua i l'estil de l'autor, i que a més hi perpetuen alguns canvis de sentit, va produir una autèntica comoció a la Universitat de Girona.

Just llavors, quan EL TEMPS la va fer pública, l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes d'aquesta universitat acabava d'editar les conferències del cicle que havia dedicat a *Josafat*, el 2006, amb motiu del centenari de la primera edició de la novel·la.

El coordinador del cicle, Xavier Pla (Girona, 1966), professor de la Universitat de Girona, ja hi demanava, arran de la lectura d'un petit fragment de la novel·la, anterior a l'edició, aparegut en una revista de Palafrugell, que calia fer una edició crítica i fiable del text, perquè hi va veure algunes diferències amb el text editat, però sense poder copsar l'abast real de les divergències.

Un cop passats els efectes de la comoció, la descoberta el va empènyer a promoure una edició fiable de la novel·la, amb l'ajut d'Oriol Ponsatí-Murlà (Figueres, 1978), doctor en filosofia per la Universitat de Girona i director d'Edicions de la Ela Geminada, empresa que té la seu a Girona mateix.

Però llavors, en parlar amb els hereus de l'escriptor, es va produir una segona descoberta, encara més interessant: que els drets editorials de gairebé tota l'obra de Bertrana no estaven compromesos.

Es presentava així l'oportunitat d'editar de manera fiable no sols l'obra mestra de Bertrana, encara que coexistís amb la gens fiable edició escolar d'Edicions 62, sinó la restant obra novel·lística de l'autor, que feia dècades que no es trobava a l'abast del lector.

I fins i tot podia ser l'oportunitat, si s'aconseguia un ajut econòmic públic, de donar a conèixer la seva primera

La notícia d'EL TEMPS que les edicions de 'Josafat' grapegen la llengua de l'autor ha esperonat un filòleg i un editor a fer-ne una edició fiable. Formarà part de la nova Biblioteca Prudenci Bertrana, estrenada amb la inèdita 'Violeta'.

novel·la, *Violeta*, escrita per Bertrana l'any 1899, set anys abans que veiés la llum *Josafat*.

El projecte va ser presentat a les autoritats gironines, que van avenir-se fàcilment a col·laborar-hi, amb la condició que fos el més digne possible: no es podia permetre que la cultura catalana continués molts més anys òrfena de l'obra novel·lística d'un autor de prestigi format a la ciutat de Girona, i amb un *Josafat* impur.

Biblioteca Prudenci Bertrana. Finalment, doncs, l'editorial triada per Xavier Pla, Edicions de la Ela Geminada, ha pogut posar en marxa la Biblioteca Prudenci Bertrana, sota la seva direcció, i amb el suport de la Diputació de Girona i l'Ajuntament de Girona.

La col·lecció s'ha estrenat amb *Violeta*, la novel·la inèdita, i neix amb la voluntat de publicar, en quatre anys consecutius, les nou novel·les de l'escriptor.

El principal objectiu de la Biblioteca Prudenci Bertrana és, diuen Pla i Ponsatí-Murlà, tornar a posar en circulació l'obra d'un dels prosistes més importants de la literatura catalana del segle XX i fer-ho amb edicions filolò-

gicament fiables, regides per criteris de normalització coherents i alhora màximament respectuosos amb l'estil i el lèxic d'un autor que massa sovint ha estat sotmès a deformacions importants per culpa d'un excés de zel corrector.

Després de *Violeta* vindrà *Josafat*. En l'obra novel·lística restant, hi trobarem les tres novel·les autobiogràfiques del cicle, *Entre la terra i els núvols*, *L'hereu* (1931), *El vagabund* (1933) i *L'impenitent* —enllestida el 1939 i publicada el 1948—, al costat de *Nàufrags* (1907), *Jo! Memòries d'un metge filòsof* (1925), *Tieta Claudina* (1929) i *L'illa perduda* (1935), escrita amb la seva filla, Aurora.

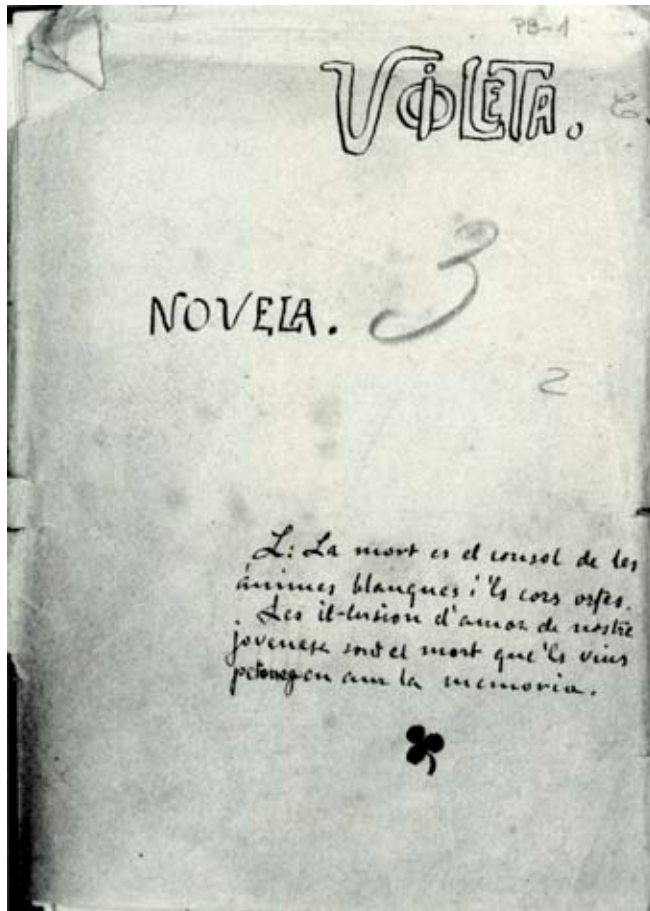
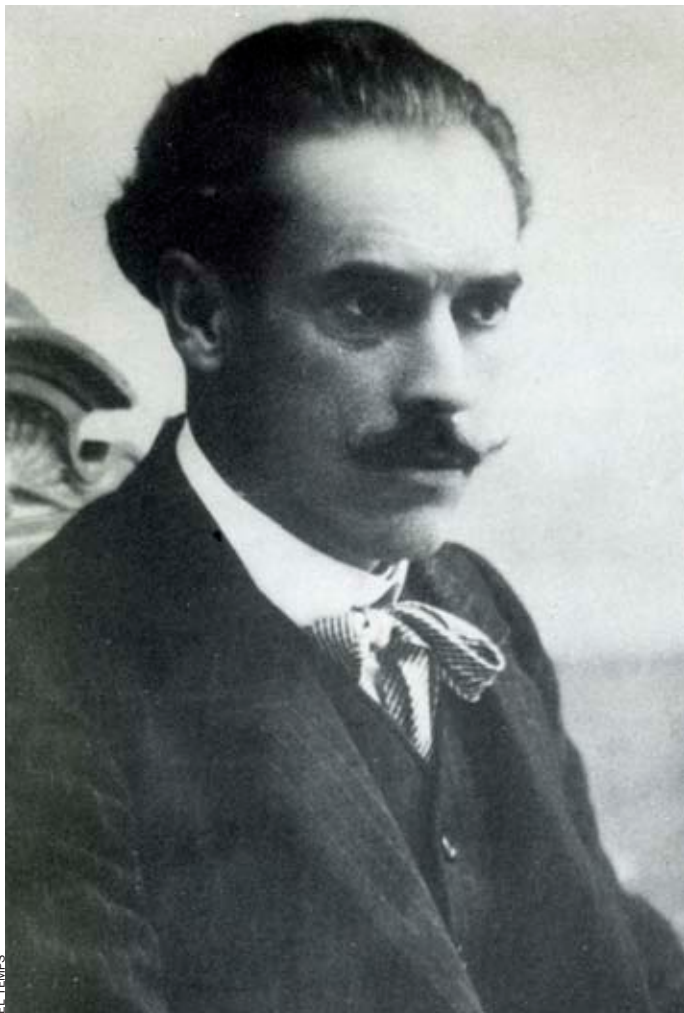
Una vegada tancat aquest cicle editorial, els seus promotors valoraran si paga la pena també editar i reeditar les seves narracions, que podrien fer un o dos volums, i la notable obra periodística de l'escriptor, apareguda a la premsa de Girona i de Barcelona.

A banda de *Josafat*, una part important de les obres de Bertrana no han estat mai reeditades des de l'edició de les *Obres completes* del 1965, publicades per l'editorial Selecta.

Tal com s'escau amb altres autors importants de la literatura catalana del segle XX, fins i tot amb els considerats indiscutiblement com a clàssics, l'arribada de l'autonomia política i la reintroducció de la llengua i la literatura catalanes a l'ensenyament secundari i universitari no han donat a la literatura catalana la visibilitat, la presència, en definitiva, la vida que s'hauria pogut esperar, comenta Xavier Pla en la presentació de la Biblioteca Prudenci Bertrana.

Com tantes altres, continua el filòleg, avui l'obra de Bertrana té una presència irregular, per no dir marginal, en el panorama editorial català.

A més, "com a conseqüència de les successives inèrcies editorials, algunes reedicions de les obres de Bertrana han anat perpetuant, o fins i tot afegint, errors de lectura, de comprensió i d'interpretació" i "altres van ser sotmeses, per culpa del context de cada època, a correccions normatives actualment considerades com a excessives, també a regularitzacions maldestres o discutibles; de vegades a capricis de corrector que avui no es tolerarien i que, sense exageració, poden haver arribat a allu-

Bertrana escriu la seva primera novel·la, *Violeta*, l'any 1899, i no va publicar-la mai. Ara la recupera la Biblioteca Prudenci Bertrana, fundada a Girona per Xavier Pla i Oriol Ponsatí-Murlà. La col·lecció recuperarà tota la novel·lística de l'autor, i l'editarà amb criteris filològics rigorosos.

nyar-se de la llengua i l'estil genuïns de Bertrana”.

L'edició de *Violeta* ha anat a càrrec de Guillem Molla (Barcelona, 1977), doctor en filologia catalana amb una tesi sobre el crític Ramon Esquerra, professor de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Massachusetts, i compta amb una introducció de Glòria Granell Nogué (Girona, 1974), llicenciada en filologia catalana, estudiant de la literatura gironina de principis de segle XX, sobretot en els inicis de la trajectòria literària de Prudenci Bertrana.

'Violeta'. *Violeta*, indica Glòria Granell, és la història d'uns sentiments mai no expressats pels protagonistes i que arriben al lector a través d'un narrador omniscient discret i respectuós.

És, continua Glòria Granell, una novel·la sobre el desig, sobre el contrast entre les expectatives que genera el somni i el desengany a què aboca la

realitat. Una novel·la amb molts trets del simbolisme i decadentisme de fi de segle XIX: el pessimisme i fatalisme inherents a la vida humana, la solitud i l'aïllament del món exterior en què viuen els personatges, l'acceptació de la mort, l'atenta exploració dels misteris de l'ànima. I el símbol com a eina d'interpretació de la realitat, en aquest cas en forma de viola.

Bertrana, diu Glòria Granell, escriu la novel·la *Violeta* el 1899 i per motius desconeguts no la publica mai, tot i que la deixa llegir als amics i, en un principi, sembla que té la intenció de fer-ho.

El diari *El Autonomista* anuncia el febrer de 1909 la imminent edició d'una novel·la de Bertrana, a la mateixa publicació, i tot fa pensar, diu la filòloga, que ha de tractar-se de *Violeta*, però finalment en aquest periòdic no apareix cap novel·la de l'autor.

El 1904 l'obra rep una menció honorífica al concurs de la Biblioteca Popu-

lar de l'Avenç, però tampoc llavors no és publicada.

El 1935, Bertrana pren altre cop *Violeta* del calaix, la rellegeix i en parla públicament per primera vegada. En primer lloc, ho fa en el discurs que escriu com a president dels Jocs Florals de Girona d'aquell any.

Hi diu que hi ha, de la primera paraula a l'última, a més d'una anarquia gramatical feréstega, una innocència elegíaca d'aprenent romàntic, que esbrava la seva malenconia en solitari.

Poc temps després d'escriure el discurs redacta un altre text on rememora novament els seus inicis literaris. El titula “Història d'una novel·la que mai no es publicarà”.

El text va ser transcrit i publicat per la revista *Faig* el 1980, i ara s'ha incorporat com a apèndix de l'edició de *Violeta*.

Des de la posició d'escriptor consagrat, jutja amb tendresa el jove aprenent de l'ofici. I explica que s'havia

'Violeta' és una novel·la ben estructurada, amb un protagonista ben definit i amb més reflexió que acció

MUSEU D'ART DE GIRONA / ELA GEMINADA

Estudi en gris, oli de Bertrana, il·lustra la coberta de l'edició de la novel·la inèdita Violeta.

proposat escriure una novel·la romàntica que parlés de l'atzar.

Sobre la protagonista, escriu que "pastava la figura de Violeta amb el llevat de les meves lectures de noi, quimèriques i romàntiques", i "li donava un cos feble i una ànima gran; una madrastra inhumana i un pare embriac; un viure lleig i miserable i unes aspiracions sublimes".

Bertrana, doncs, es planteja el personatge, diu Glòria Granell, en la dualitat

entre el físic extern i la sensibilitat interna: poc atractiva, feble i malaltissa, Violeta té una ànima que destaca entre les altres.

Violeta, "pobra flor de ciutat", viu en un barri de gent treballadora de la Girona de finals del segle XIX. L'acció es podria situar, diu la filòloga, al carrer de la Séquia, al barri del Mercadal, un barri proletari que Bertrana coneix bé perquè hi té el taller de pintor molt a prop.

El context social i familiar té una importància cabdal en el caràcter i esdevenir de la noia, diu Glòria Granell, que ha après a viure sense rebre ni donar amor i està marcada per la condició d'òrfena.

També el té la contraposició camp-ciutat. La vida de Violeta canvia quan entra en contacte amb la naturalesa, simbolitzada per les violes.

Com Rusiñol, apunta la filòloga, Bertrana entén que la captació del paisatge es produeix per la via de l'emotivitat, que uneix el món exterior amb el món més íntim, un lligam que recorre tota la novel·la. Per a assolir aquesta emotivitat i captar l'essència del paisatge cal tenir, afegeix, la sensibilitat de l'artista modernista. La correlació entre l'emoció personal i la naturalesa és una constant de les obres de Bertrana i un tret essencial de la novel·la.

Violeta, diu Glòria Granell, és una novel·la complexa, ben estructurada, amb un personatge principal definit i un ambient clar, i amb poca acció i molta reflexió, en la línia de les primeres produccions de Bertrana, que llavors segueix l'estètica decadentista de Rusiñol.

Carles Rahola, que va tenir oportunitat de llegir-la, la va trobar mancada de força, però, segons Glòria Granell, hi ha molta força i encert en les descripcions, acurades i detallistes, tant de personatges com d'espais i ambients i, sobretot, d'elements naturals, un tret distintiu de l'autor des dels inicis, virtut que prové de la capacitat del pintor a l'aire lliure que era.

Lluís Bonada

Cines Babel Vicente Sancho Tello, 10 · València

Footnote

de Joseph Cedar

Si presentas aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS : 4,40 € De dilluns a dijous i 6€ cap de setmana. (Cal acompanyar el justificant de pagament)	Si ets lector d'EL TEMPS: 5,60€ de dilluns a dijous excepte vespra de festiu i festius.
--	---

JOSEPH CEDAR
FOOTNOTE